

In the article the problems of motivation are examined in forming of professional activity of future biologists. Analysed, on the basis of psychological researches of research workers-psychologists, feature of factors of influence on forming of motivation for future biologists, self-realizations in the process of own professional activity, orientations of future biologists on own educationally professional development.

Key words: necessity, reason, motivation, professional explained, professional activity.

Отримано: 24.09.2009

УДК 159.923.2+159.964.21

О.Г. Максименко, І.С. Максименко

РЕЗУЛЬТАТИ АПРОБАЦІЇ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПСИХІКИ ОСОБИСТОСТІ

У статті доводиться значущість дослідження рівня диференціації психіки особистості. Обґрунтовано застосування категорій аналізу «Я-образ», «Домінуючий принцип», «Рівень сприйняття картинки» для опису рівня диференціації психіки та структурно-функціональних параметрів механізмів психологічного захисту. Стверджується, що ситуація емоційно-батьківської депривації стимулює диференціацію психіки, часові межі якої зрушуються на більш ранні вікові етапи.

Ключові слова: диференціація психіки, механізми психологічного захисту, об'єктні відносини, травмуючі переживання.

В статье доказывается значимость исследования уровня дифференциации психики. Обосновано использование категорий анализа «Я-образ», «Доминирующий принцип», «Уровень восприятия картинки» для описания уровня дифференциации психики и структурно-функциональных параметров механизмов психологической защиты. Утверждается, что ситуация эмоционально-родительской депривации стимулирует дифференциацию психики, временные границы, которой сдвигаются на более ранние возрастные этапы.

Ключевые слова: дифференциация психики, механизмы психологической защиты, объектные отношения, травмирующие переживания.

Постановка проблеми. Демократичні перетворення, що відбуваються в сучасній Україні як цивілізованій державі, зумовлюють інтенсивний розвиток психологічної науки та практики. Серед наукових проблем, які не втрачають своєї актуальності впродовж цього процесу, одне з чільних місць належить питанням створення та модифікування нових методів та методик. Розвиток цього напрямку дозволяє розширити можливості практичної психології у сфері надання психологічної допомоги людині.

Актуальність проблеми інструментованого пізнання психіки особистості зумовлена недостатньою представленням методів аналізу особливостей розвитку психічного апарату. В першу чергу це пов'язано зі складністю об'єкта дослідження, семантика якого завжди індивідуальна. Людина і його психіка – це система, в якій саме суб'єкт об'єктивно є підставою всіх психічних процесів, властивостей, станів, взагалі усіх видів активності (діяльності, спілкування і т.д.). Отже, у ньому і через нього вони взаємодіють й інтегровані воедино, оскільки усі вони суть невід'ємні якості того самого суб'єкта. Людина приходить у світ не твариною, яку необхідно соціалізувати, окультурювати, усуваючи рудименти інстинктивного поведіння. Вона споконвічно є людською істотою. Однак, щоб бути людиною не тільки в можливості, але й у дійсності, вона повинна трансформувати втілене в інтуїціях «передчуття людського існування» у відповідні функціональні органи – суб'єктивні механізми психічної активності.

В перші роки життя індивіда, коли на тлі антагонізму принципу задоволення й принципу реальності закладається фундамент психологічного досвіду, а саме відчуття самотності й сирітства в світі, або, навпаки, свої потреби й інтегрованості в ньому, почуття неповноцінності або власної гідності, глибинний страх або захищеність, біль, страждання, розпач і способи совладання із цими екзистенціальними проблемами, особливо гостро встає проблема прилучення людської дитини до цивілізації й культури; він також повинен інкорпорувати й інтегрувати ідеали та цінності, заборони й табу того суспільства, до якого він належить. Сім'я – головний інструмент у цьому процесі. Як відомо, різні типи сімейного виховання детермінують розвиток певних особистісних особливостей. Недостатнє задоволення основних потреб дитини, відчуження від значимих відносин може призвести до видозміни структури особистості, що розвивається. Обмеження емоційних контактів перешкоджає формуванню продуктивних навичок спілкування, що, у свою чергу, виявляється суттєвою перешкодою на шляху адаптації та інтеграції особистості у широкому контексті (Л.І. Божович, Дж. Боулбі, А. Валлон, Д.В. Віннікотт, О.І. Захаров, М. Кляйн, Г.С. Костюк, Й. Лангмейер, М.І. Лісіна, С.Д. Максименко, З. Матейчек, А.М. Прихожан, Н.М. Толстих, Р.А. Шпіц та ін.).

Метою нашого дослідження є апробація методики вивчення рівня диференціації психіки особистості, виділення домінуючої субстанції, характерних для неї витиснутих дериватів психічних переживань, травм, захисних механізмів. На наш погляд, запропонована процедура інтерпретації дозволяє більш надійно формалізувати та структурувати процес обробки даних, що значно скорочує тимчасові витрати. Так само слід зазначити значну доступність оволодіння методикою.

Виклад основного матеріалу. Рівень диференціації психіки визначався в залежності від субстанцій, які були виокремлені у класичному психоаналізі. Як відомо, динаміка становлення психіки особистості включає декілька рівнів.

Згідно з теорією психоаналізу, психіка – це взаємозалежна організація, у якій здійснюються психічні процеси. При народженні індивіда і у ранньому дитинстві вона недостатньо структурована й стає набагато більш багатшаровою тільки в процесі розвитку. Основною функцією психічного апарату є функція пристосування до вимог як зовнішньої, так і внутрішньої інстанцій. За З. Фрейдом, психіка завжди прагне до рівноваги й функціонування на низькому енергетичному рівні. Стан емоційного порушення, тиску, сили викликає дисконфорт у психіці, прагнення до розрядки й відводу небажаних переживань. У індивіда є декілька можливостей упоратися з енергетичним порушенням. По-перше, за допомогою рухової активності; по-друге, асоціативним шляхом; по-третє, за допомогою захисних механізмів. Якщо енергія й асоційовані з нею уявлення здаються загрозливими і виникає небезпека для «Я» виявитися в їхній владі, механізми психологічного захисту сприяють відділенню від нього негативних переживань, що травмують. Дія захисних механізмів може призвести до розвитку патологічних явищ у тому випадку, якщо ще не зрілій психіці доводиться часто прибігати до їхньої допомоги. Витісняючи уявлення, захисні механізми сприяють диференціації психічного апарату. При чому на кожному віковому етапі активно функціонують певні види захисних механізмів [7].

Перший рівень диференціації психіки пов'язаний з відділенням «Я» від «Его» (становлення та функціонування таких захисних механізмів: витиснення, інтродекція, проєкція, проєктивна ідентифікація, розщеплення, відшкодування). На другому рівні диференціації виникає «Супер-Его» (заміщення, ідентифікація з агресором). Для третього рівня диференціації психіки характерна її дефрагментація, поява великої кількості «масок», тобто «Его» намагається зробити все, щоб не існувати. Отже, формується тенденція до «психологічної імпотенції» і «психологічної смерті» (формується базові захисні механізми, що виявляються, перш за все, у відступах від реальності та її викривленнях). Якщо «Его» є здатним регулювати внутрішньопсихічні процеси відповідно до вимог зовнішнього світу, то наявна протилежна тенденція – до інтеграції (перший рівень). У такому разі в психіці особистості формуються ситуативні механізми психологічного захисту, а система психологічного захисту характеризується різноманітністю, низькою інтенсивністю, домінуванням механізмів більш високого рівня (раціоналізація, інтелектуалізація, сублімація) [6].

На наш погляд, дослідження провідного рівня диференціації психіки в процесі глибинно-психологічної роботи, насамперед з дітьми, дозволяє визначити характер і проблематику витиснутих уявлень, пов'язаних з ними захисних механізмів, а також стадію й ступінь фіксації особистості.

При складанні методики вивчення рівня диференціації психіки особистості ми узяли за основу метод контент-аналізу продуктів діяльності (оповідань, казок) випробуваних. Як категорії контент-аналізу вважаємо за доцільне виділяти такі:

А – «Я-Образ». «Я-Образ» – це уявлення випробуваного про своє тіло, про себе в цілому й про свою соціальну роль. Ця категорія дробиться на три: А1 – «внутрішній світ». Про виразність цієї категорії свідчить відбиття в оповіданнях випробуваних певних потреб і переживань: бажання, задоволення бажань, інтереси, занепокоєння з приводу власних недоліків, комплексів, страхів, тривожності, агресія й аутоагресія тощо; А2 – «зовнішній світ». Тут головними потребами й мотивами героя, з яким ідентифікує себе випробуваний, є таланти та здібності (властиві самому випробуваному або він бажає ними володіти, або він побоюється, що вони в нього є). Взаємовідношення з первинною групою виявляються у вигляді конфліктів, негативізму, пасивної або активної агресії. Також домінування «зовнішнього миру» підтверджується наявністю конформності й соціальної бажаності. А3 – «Я-інтегроване». Категорія свідчить про адекватність поведінки героя оповідання й, отже, самого випробуваного, а також про прояв адаптивних здібностей.

В – «Домінуючий принцип»: В1 – «принцип задоволення». Категорія характеризується яскраво вираженим прагненням задовольняти біологічні потреби, інстинктивні бажання. Відзначається наявність сексуальних і агресивних тенденцій. Відображення в оповіданнях випробуваного відношення до подій минулого, а також фантазій, пробуджених спогадів, афективних реакцій, лютої, соматичних захворювань. Характерний прояв тривожності, перевтоми, перенапруги, наявність помилкових уявлень і викривлення реальності. В2 – «принцип реальності». Події, які описані в оповіданнях випробуваних, містять докори сумління головного героя, прояв сорому, критики, самозвиначення, почуття провини й меншовартості. Відношення до реальних подій, перевірка та оцінка реальності. Відзначається високий або низький ступінь обмеження власних бажань відповідно до вимог суспільства. В3 – «принцип повинності». У змісті оповідань випробуваного спостерігаються компромісні утвори, використання інтелектуальних здібностей, цільової спрямованості. Відзначається виявлення свідомої уваги, актуального сприйняття і прагнення до самозбереження. Героєві оповідання випробуваного характерний прояв любові, дружби, турботи.

С – «Рівень сприйняття картинки»: С1 – «описовий». Оповідання складаються короткі, описові, тобто суб'єкт обмежується лише перерахуванням зображених на малюнку предметів і об'єктів, без використання стосунків і дій між ними. Можлива наявність тривалих пауз і застережень. С2 – «рівень дій». Перевага цього параметра визначається виявленням в оповіданнях різних дій персонажів. Однак ці дії можуть характеризуватися однотипністю і пасивністю. С3 – «рівень ставлення». Випробуваний демонструє своє власне ставлення до дій, переживань, почуттів героїв, виявляючи певну емоційність. Відзначається наявність глибокої рефлексії, здатності до аналізу.

Дослідження проводилося на вибірці із 275 чоловік. Вибірку склали дві підгрупи випробуваних. 1) група «А» – 150 дітей, що виховуються в дитячих будинках і притулках; 2) група «Б» – 125 дітей, що виховуються в сім'ях. Обидві групи еквівалентні й репрезентативні. Випробувані однакові за віком і інтелектуальним можливостям. Здатні вербалізувати і візуалізувати внутрішні переживання, давати оцінку зовнішнім подіям.

Кожному випробуваному були надані картинки методики «Дитячий апперцептивний тест» Л. Беллак, С. Беллак [1] із інструкцією скласти усне оповідання. Безпосередня процедура контент-аналізу здійснювалася на основі підрахунку названих категорій в оповіданнях випробуваних. Результати заносилися в реєстраційний бланк. Далі підраховувалася кількість відзначених категоріальних одиниць в кожному оповіданні випробуваного. Результати подані в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні диференціації психіки

Критерії рівня диференціації психіки		Група А (%)	Група Б (%)	Рівні диференціації психіки
Я – образ	Внутрішній світ	34	32	I дифер.
	Зовнішній світ	46	32	II дифер.
	Я – інтегроване	20	36	I інтегр.
Домінуючий принцип	Задоволення	40	20	I дифер.
	Реальності	36	24	II дифер.
	Повинності	24	56	I інтегр.
Рівні сприйняття картинки	Описовий	46	20	I дифер.
	Дії	46	32	II дифер.
	Ставлення	8	48	I інтегр.

Доведено, що домінування в структурі психіки «внутрішнього світу», «принципу задоволення» та «описового» рівня сприйняття картини пов'язане з тиском потягів підструктури «Ід», орієнтації на задоволення інстинктивних бажань, потреб, їхніх дериватів, витиснутих під час розвитку індивіда у несвідоме (перший рівень диференціації психіки з характерними для нього механізмами психологічного захисту). Окрім того, категорія «Рівень сприйняття картини» додає інформації щодо функціонування психологічного захисту, де просте перелічення зображених предметів або об'єктів опосередковано інформує про роботу obsesivного психологічного захисту. Вплив «зовнішнього світу» (принцип реальності, рівень дій) виявляється у страху невідповідності вимогам суспільства, надмірній самокритиці, суперечливому (амбівалентному) ставленні до себе й до людей, гі-

перболізованому контролю «Супер-Его» (другий рівень диференціації психіки). Перевага «Я-інтегрованого» (принцип повинності, рівень ставлення) свідчить про силу «Я», здатного регулювати відношення між «Ід», «Супер-Его» та зовнішнім світом (перший рівень інтеграції психіки). Однак, сила «Я» нерідко набуває умовного, ілюзорного характеру через викривлення реальності, спричиненої механізмами психологічного захисту, що порушує можливості адаптації як до зовнішніх, так і до внутрішніх вимог (третьій рівень диференціації).

Стосовно категорії «Я-образ» – у розповідях досліджуваних, що виховуються в умовах родинної депривації (група А), частіше, ніж у дітей з емоційно благополучного середовища (група Б), виявляється бажання задовольняти вітальні потреби, а також потреби в любові й безпеці. Уявлення про себе у них розмиті, часто неадекватні, соціальна роль не визначена. У своїх розповідях ця група випробуваних доволі часто згадує первинну групу (батьків, впливу й тиску яких вони не мають змоги протистояти, виявляючи у такий спосіб конформність). І лише 20% досліджуваних спроможні не погоджувати свій внутрішній світ із вимогами зовнішнього середовища (табл.1).

За категорією «Домінуючий принцип» у розповідях групи А частіше, ніж у групі Б, виявляються либідні й агресивні імпульси. Події минулого майже не пригадуються, фантазії виникають рідко. Під час складання розповіді за картинкою, яка асоціативно викликає психотравмуючі образи, візуально спостерігається напруження. Випробувані «уникають» ситуації, воліючи не бачити зображені фігури, що символізують значущих дорослих. У 40% випадках діти з дитячого будинку виявляють почуття провини, почуття неповноцінності, демонструють наявність примітивних страхів. Властиві їм захисні механізми не вирізняються розмаїтістю, в основному вони належать до групи витиснення. Це демонструють придумані цими випробуваними у розповідях покарання героїв за незначні провини, а також неадекватне ставлення до реальних подій. Водночас у 24% досліджуваних відзначається високий рівень прояву свідомої уваги, ці діти спроможні вербалізувати свої переживання й об'єктивно оцінювати події, що відбуваються.

Отже, ситуація депривації стимулює диференціацію психіки, часові межі якої переносяться на більш ранній період у порівнянні з нормою (контрольна група). Вплив «Ід» і «Супер-Его» свідчить про велику кількість витиснутих дериватів незадоволених потягів, бажань, а також заборон, покарань і різних вимог, не сумісних із бажаннями випробуваних. Перехід від принципу задоволення до принципу реальності чітко не простежується. Чим раніше дитина потрапляє в умови родинної депривації, тим раніше в її психіці починає формуватися «Супер-Его» й тим менше заявляє про себе «Ід». Слабке «Его» не здатне регулювати відношення між зовнішнім світом і сферою несвідомого, що є наслідком родинної депривації.

Суворий режим, залежність від зовнішнього світу, відсутність різноманітних сенсорних вражень, тісних емоційних зв'язків призводить до затримки особистісного, інтелектуального розви-

тку, до формування емоційної холодності, нечутливості. Прояв почуттів характеризується з одного боку, бідністю, а з іншого – гострою афективною забарвленістю. Цим дітям властиві вибухи емоцій – бурхливої радості, гніву й відсутність глибоких, стійких почуттів. У них практично відсутні вищі почуття, які пов’язані із глибокими переживаннями любові, моральних колізій, мистецтва. Слід також зазначити, що випробувані із групи «А» в емоційному відношенні дуже ранимі, навіть дрібне зауваження може викликати гостру емоційну реакцію, не говорячи вже про ситуації, що дійсно вимагають емоційної напруги.

Аналіз рівня диференціації психіки дозволив нам розглянути структурно-функціональні і семантичні параметри психологічного захисту. До структурно-функціональних параметрів було віднесено: диференційованість, «репертуар» захисної поведінки; інтенсивність прояву захисних механізмів; зрілість, адекватність прояву. Як семантичні параметри було визначено психічні особливості особистості, що дозволяють опосередковано зафіксувати функціонування системи психологічного захисту: мотиви, потреби, значущі конфлікти, емоційні установки, прояв високої або низької тривожності, самооцінка, види страхів, адекватність Супер-Его, інтеграція Его.

Таблиця 2

Структурно-функціональні параметри психологічного захисту

Домінування субстанції психіки Параметри МПЗ	Ід	Супер-Его	Его
Диференційованість	Низька (мала кількісна представленість, в основному групи витіснення)		Висока, МПЗ досить легко діагностуються, у кількісному відношенні різноманітні
Інтенсивність	Висока. Наявність обесивних МПЗ		Низька
Зрілість, адекватність	Примітивні, не зрілі МПЗ, не адекватні не здатні до усвідомлення		Зрілі, адекватні
Висновок	«Его» – слабе; орієнтація на негайне задоволення потреб, бажань; домінуючий принцип – принцип задоволення; рівень сприйняття картинки – описовий. При домінуванні «Супер-Его» –		«Его» сильне, інтегроване; поведінка героя адекватна, орієнтація на співробітництво із соціумом. Високий ступінь прояву свідомої

	надмірні докори сумління, самозвинувачення, почуття провини, почуття неповноцінності	уваги, легкість вербалізації та ін. Рівень сприйняття картинок – дії, відносини
--	--	---

Встановлено, що за домінування субстанцій «Ід» або «Супер-Его» психологічному захисту притаманні наявність його примітивних видів і висока інтенсивність прояву, пов'язаних з ранніми етапами розвитку психіки. При цьому, диференційованість перебуває на низькому рівні, тобто кількісна представленість обмежена одним або двома видами механізмів. При домінуванні в психіці особистості субстанції «Его» фіксується низька інтенсивність дії механізмів захисту та більш високий рівень зрілості, також відзначається прояв ситуативних видів психологічного захисту (табл. 2).

Кореляційний аналіз показників структурно-функціональних і семантичних параметрів у групі А демонструє, що такі показники, як страх і самооцінка, мають між собою позитивний зв'язок на високому рівні значущості, а також з параметром інтенсивності механізмів психологічного захисту ($p \leq 0,01$). Негативний зв'язок відзначається між параметрами самооцінка – диференційованість МПЗ, страх – диференційованість МПЗ ($p \leq 0,01$). У групі Б на високому рівні значущості параметр психологічне благополуччя має негативний зв'язок з параметром «Супер-Его» ($p \leq 0,01$). Останнє має позитивний зв'язок з інтенсивністю МПЗ і негативний з самооцінкою. Самооцінка, в свою чергу, також на високому рівні, негативно пов'язана з диференційованістю МПЗ і позитивно з показником інтеграції Я ($p \leq 0,01$). Останній показник (інтеграція Я) позитивно пов'язаний з параметром настрій і негативно – з параметром тривожності ($p \leq 0,01$).

Також отримані дані про специфіку інтеркореляційних зв'язків між показниками структурно-функціональних параметрів у порівнювальних групах (табл.3).

Таблиця 3

Результати інтеркореляційного аналізу показників структурно-функціональних параметрів механізмів психологічного захисту в групах А і Б

№ з/п	Параметри	Група А			Група Б		
		1	2	3	1	2	3
1	Диференційованість	1,0*	-0,676***	0,532***	1,0*	-0,037	0,0001
2	Інтенсивність		1,0*	-0,370***		1,0*	-0,039
3	Зрілість			1,0*			1,0*

Примітка: без позначки – * – $p \leq 0,1$; ** – $p \leq 0,05$; *** – $p \leq 0,01$

Отже, у дослідженні доведено, що формування системи психологічного захисту пов'язане з едипальним періодом життя, де емоційно-несприятливі стосунки (емоційно-родинна депривація) блокують задоволення базових потреб дитини, провокуючи виникнення афективних реакцій і амбівалентних почуттів. При цьому витиснуті переживання обумовлюють актуалізацію страхів, тривожності, агресії, аутоагресії, невротичних розладів.

Психологічний захист, спрямований на зниження рівня напруження в емоційній сфері особистості через викривлення соціально-перцептивної інформації, спричиняє дезадаптованість суб'єкта, що відбивається у концентрації уваги на власних проблемах, відчутті безперспективності життя, непотрібності, покинутості. Психологічний захист не лише загострює внутрішні протиріччя, але й «маскує» внутрішню суперечливість через викривлення реальності, яке виявляється в приписуванні оточуючим власних намірів, почуттів, у ствердженні своїх ідеалізованих якостей «Я», що імпотує стосунки з оточуючими.

Наведено, що у психіці особистості поряд із примітивними захисними механізмами (витиснення, придушення, заперечення, заміщення, проекція, ідентифікація, розщеплення, відшкодування) спостерігаються і їхні узагальнені форми, що позначається на базисних та ситуативних захистах. У свою чергу, сформовані у дитинстві захисні механізми з віком набувають ригідності, яка виявляється у програмованості й сценарності поведінки.

На наш погляд, дослідження психологічного захисту особистості у віці, в якому маленькі випробувані здатні вербалізувати свої переживання, тобто приблизно в п'ять – сім років досить правомірно, оскільки афективна сфера на даному етапі має гнучкість і «прозорість», а вектор спрямованості психіки не прийняв поки ще ригідної форми.

Згідно з результатами ситуація депривації стимулює диференціацію психіки, тимчасові границі якої зрушуються на більш ранній період у порівнянні з нормою, властивою контрольній групі. Наповнюваність «Ід» і витиснутих дериватів незадоволених потягів, бажань, а також заборон, покарань та різних вимог, не сумісних із бажаннями випробуваних. Перехід від принципу задоволення до принципу реальності чітко не позначений. Чим раніше дитина потрапляє в умови емоційно-родинної депривації, тим раніше в її психіці утвориться «Супер-Его» й тим більшої наповнюваності «Ід». Усе викладене вище не дає можливості слабкому «Его» регулювати взаємини між зовнішнім світом і сферою несвідомого.

Висновки

1. Визначення рівня диференціації психіки через категорії «Я-образ», «Домінуючий принцип», «Рівень сприйняття картини» дозволило оцінити характер та проблематику уявлень, що були витиснені в глибини психіки, та пов'язаних з ними захисних механізмів, а також стадію і ступінь фіксації особистості.

2. Ситуація емоційно-батьківської депривації стимулює диференціацію психіки, часові межі якої переносяться на більш ранні вікові етапи. Як наслідок, незріле, інфантильне «Его» зміцнює свої позиції, використовуючи примітивні захисні механізми високої інтенсивності й низької диференційованості, що задають спрямованість психіки «до слабкості Я». Регресивні прояви «Его» такої особи є наслідком деструктивної фіксації на травмуючих переживаннях, що виявляється у високій або низькій тривожності й самооцінці, страхах, неконтрольованій агресії, нездатності до саморегуляції, низькій працездатності та ін.

3. Дія захисних механізмів вказує на домінуючу субстанцію психіки. Високий рівень інтенсивності, мала диференційованість та низька зрілість механізмів психологічного захисту пов'язуються з домінуванням у психіці особистості субстанцій «Ід» або «Супер-Его».

4. Доведено, що формування особистості в умовах емоційно-батьківської депривації інфантилізує психіку суб'єкта, спричиняє виникнення регресивних форм поведінки (несамостійності, залежності від оточуючих, нездатності до управління власними імпульсами, відсутності толерантності, тривоги, послаблення сублімації, слабкості диференціації себе та оточуючих, неохайності, схильності до неправди, антисоціальної поведінки).

Список використаних джерел

1. Беллак Л. Руководство по Тесту детской апперцепции / Л. Беллак, С. Беллак: пер. с англ. Е.Ю. Коржовой, Е.П. Савченко, Л. Ф. Бурлачука. – СПб.: Иматон, 2000. – 70 с.
2. Запорожец А. В. Психология восприятия сказки ребенком-дошкольником / А.В. Запорожец // Психология дошкольника: Хрестоматия / Под ред. Г.А. Урунтаевой. – М.: Академия, 2000. – С. 5-20
3. Калина Н. Ф. Основы психоанализа / Н. Ф. Калина. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 2001. – 352 с.
4. Кляйн М. Развитие в психоанализе / М. Кляйн, С. Айзекс, Дж. Райвери, П. Хайманн. // Под ред. И. Ю. Романова. – М.: Академический проект, 2001. – 512 с.
5. Фрейд А. Теория и практика детского психоанализа / А. Фрейд: пер. с англ. и нем. – М.: Апрель Пресс, ЭКСМО-Пресс, 1999 – Т.1 – 384 с.; Т.2 – 400 с.
6. Фрейд З. Толкование сновидений / З. Фрейд: пер. с нем. – Мн.: Попурри, 1997. – 576 с.
7. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання / Т.С. Яценко: [Навч. посіб.]. – К.: Вища шк., 2004. – 679 с.
8. Яценко Т.С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика / Т.С. Яценко: [Навч. посіб.]. – К.: Вища шк., 2006. – 382 с.

The article presents the importance of research-level differentiation of the psyche. Suggests using the categories of analysis «I-image», «dominant principle», «level of perception of the picture» to describe the level of differentiation of the psyche and the structural and functional parameters of defense mechanisms. It is alleged that the situation is emotionally parental deprivation stimulates the differentiation of the psyche, time limits, which are shifted to earlier stages of age.

Key words: differentiation of psyche, psychological defense mechanisms, objective relationships, injuring experiences.

Отримано: 18.06.2009

УДК 378.011.3-051:159.9.07

О.В. Мамічева

ПЕДАГОГІЧНІ ЗДІБНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті зазначається, що для сучасного етапу вивчення здібностей характерна велика кількість досліджень, які можна поділити на дві великі групи: створення ієрархічних моделей здібностей; пошук загальної основи здібностей. Характерним є пошук провідних, ядерних, стратегічних, термінальних та інструментальних і т.п. компонентів здібностей. Автором обґрунтовується необхідність науково-теоретичної та експериментальної розробки концепції розвитку педагогічних здібностей викладачів вищих навчальних закладів, їхньої структури, динаміки розвитку і специфіки у викладачів різних навчальних дисциплін гуманітарного профілю, ролі і місця цих здібностей у структурі індивідуальності особистості викладача вищого навчального закладу.

Ключові слова: здібності, компоненти здібностей, педагогічні здібності, індивідуальність особистості, викладач вищого навчального закладу.

В статье отмечается, что для современного этапа изучения способностей характерно большое количество исследований, которые можно разделить на две большие группы: создание иерархических моделей способностей; поиск общей основы способностей. Характерным является поиск ведущих, ядерных, стратегических, терминальных, инструментальных и т.п. компонентов способностей. Автором обосновывается необходимость научно-теоретической и экспериментальной разработки концепции развития педагогических способностей преподавателей высших учебных заведений, их структуры, динамики развития и специфики у преподавателей разных учебных дисциплин гуманитарного профиля, роли и места этих способностей в структуре индивидуальности личности преподавателя высшего учебного заведения.